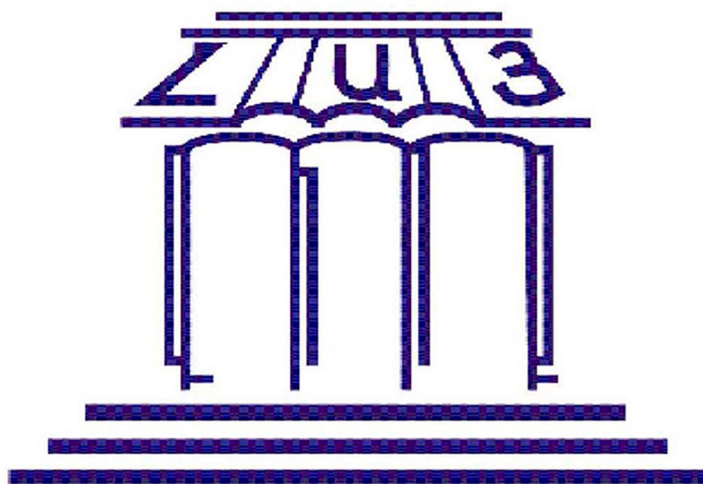

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

8949

2. *успех* - *успех*.
успех - *успех*
успех - *успех*

88
7-55

ՓԺԻՌ ԼՈՒԻ

ՊԻԼԴԻՄԻ ԵՐԳԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԹԱՐԳ. ՀԱՅԿ ԳԱՐԵԳԱՅԵ

1928

ՏՊԱՐԱՆ «ՓԱՐՈՍ»

ԹԻՖԼԻՍ

88

Պ-56

88

7-55
ար.

20 JUN 2006

№ 6 «ԴԱՆԱԳՈՐԴ»-Ի ԳՐԱԴԱՐԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ

25 NOV 2010

Փ Ի Է Ռ Լ Ո Ւ Ի

ՊԻԼԴԻՄԻ ԵՐԳԵՐԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԹԱՐԳ. ՀԱՅԿ ԳԱՐԵՂԱՅԻ

308-15 15 38

1003
22033

6263

1928

ՃԳԱՐԱՆ «ՓԱՐՈՍ»
ԹԻՎԱՆ

ՊԻԼԴԻՍԻՆ ԵՐԳԵՐԸ

ՓԻԼԻՌ ԼՈՒԻ—Ի

Հին դարերու սիրայ այս փոքրիկ դիրքը յարդանօք նստած է ապագայ ընկերության երիտասարդ ազնիւներուն:

Փ. Լ.

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Օգտակար և հաճելի գեղարւեստական ծանօթութիւն մը պիտի ըլլար հայ ընթերցողներու համար Փիլէս Լուիի յունարէնէ:

Թարգմանած «Պիլիդիսին երգերը», որը կը բաղկանայ երեք մասերէ:—

1. Հովերգութիւնը Փամֆիլիայում. *)

2. Եզերերգութիւնը Միթիլէնում.

3. Պարսաւերգութիւնը (էփիկոսամ) Կիպրոսում.

Այս երեք մասերուն ոչ ամբողջութիւնը՝ այլ ընտրովի թարգմանած և՛, և աւելի ըմբռնելի գարձնելու ու Պիլիթիսի Կիանքի մասին դպրասիր մը տալու համար ընթերցողին, անօգուտ չիմ հեկատեր թարգմանաբար մէջ բերել նաև Փիլէս Լուիի գրքին երկար նախաբանէն հետեւալ անհրաժեշտ տեղեկութիւնները:

«Պիլիդիս ծնւեցաւ 6 դար քրիստոնէական թւականէն առաջ, Փամֆիլիի արևելքում, Մէլաս-ի **) ափերին գտնուող լեռնոտ գիւղի մը մէջ: Այս երկիրը տխուր և լուրջ տեսք ունի, մթապնած է խոր անտառներով, և Տաւրոսի հսկայական զանգւածը կ'իշխէ ամենուրէք: Հիառքանչ աղբիւրներ դուրս կը սահին ժայռերէն: Մեծ աղի լիճեր կը գտնուին բարձունքներուն մէջ և ձորերը լի են լուծեամբ:»

«Նէ յոյնի մը և փիւնիկեցի կնոջ մը ազնիւն էր: Կերեայ թէ նէ չէ ճանչցեր հօրը, որովհետև ոչինչ չի յիշեր

*) Փոքր Ասիայ հարաւին մէջ գտնուող երկիր մը, Միջերկրական ծովուն վրայ:

**) Փամֆիլիայի գետ մը որը սկիզբ կ'առնէ Տաւրոսի սարերէն և կընկատի Միջերկրական ծովը Սիդաի քով: Այժմ Մէնուկա անունը կը կրէ:

անոր մասին իր զբաղմունքներուն մէջ: Դեռևս ան մեռեր է նախ քան իր ծնունդը: Այլապէս դժուար է հասկնալ թէ որտեղէն կ'ուզայ անոր փրկելիքն այս անունը, որը միայն մայրը կրնար տալ անոր: Գրեթէ անապատային այդ երկրէն մէջ նէ կապրէր խաղաղ կեանքով մը մօրը և քոյրերուն հետ: Ուրիշ երիտասարդ աղջիկներ որ իր բարեկամութիւններն էին եղած, կ'ապրէին ոչ հեռու անկէ: Տաւրոսի անտառոտ գոգի վայրերուն վրայ հովիւները կ'առածեցնէին իրենց հօտերը: Նէ, առտուն աքլորի կանչին հետ կը դարձնէր, կերթար դո՛ւ, անառնները կը տանէր շուր խմցնելու և կը դադարէր անոնց կաթը կթելով: Յերեկը, երբ կ'անձրեւէր, կը մնար կանանոցը և բուրգի ձախարակը կը մանէր: Եթէ եղանակը լաւ ըլլար, նէ կը վազվէր դաշտերը իր ընկերութիւններուն հետ. և հազարաւոր խաղեր կը խաղար, որոնց մասին մեզի կը խօսի իր զբաղմունքներուն մէջ:»

«Պիլիզիս շատ կը սիրէր աղբիւրներուն յաւերժահարսները և յաճախ մեզ կը խօսի անոնցմէ . . . :»

«Իր հովուհու կեանքին վերջը արտութեամբ լեցուցաւ սիրոյ մը պատճառաւ, որի մասին քիչ բան գիտենք, հակառակ որ ինքը երկարօրէն կը խօսի: Նէ գաղարեց այդ առթիւ երգելէ երբ որ դժբաղդատեալ Պիլիզիս երեխայ մը ունեցաւ, լքեց անոր և խորհրդաւոր պատճառներու հիման վրայ թողեց Փամֆիլին ու այլևս երբեք չը վերադարձաւ իր ծննդեան վայրը:»

«Ետքը մենք անոր կը հանդիպինք Միթիլէնի *) մէջ ուր կ'ընէր ծովու ճամբայով, անցնելով ամրական դեղեցիկ ավերքը: Հազիւ 16 տարու էր ըստ ալ. Հէյմի երգրահայտութիւններուն, զոր որոշ թւեր կ'ուստայ Պիլիզիսի կեանքին վերաբերեալ:»

Այստեղ երկարօրէն փիլեո Լուի կը նկարագրէ Միթիլէնը, ծովը, երկինքը, սովորութիւնները, զգեստները, փողոցները, զիշերային դուարձութիւնները, պարերը, երգերը, նապաստանութիւնները, Փիթթաքօսի **) օրէնքները այս գեղարտութեանց վերաբերեալ և այլն:

*) Նախկին Լեսպոսն է, եւոքական գաղութ մը: Այժմ տաճկական կղզի մէջ է գէսան ծովուն վրայ:

**) Յունաստանի եօթը իմաստուններէն մէկը: Ծնած Միթիլէնում 650 տարի նախ քան Քրիստոս: Ազատեց իր հայրենիքը բռնակալներէ և իշխեց ամբողջ 10 տարի, հաստատեց օգտակար օրէնքներ, և վերջը կամովին հրաժարեցաւ իշխանութենէ:

«Ընկերութեան մը մէջ ուր ամուսինները զիշերը այդքան զբաղած էին գինիով ու պարուհիներով, կանայք ճակատադրականօրէն պիտի փնտռէին իւարու մօտենալ և իրարու մէջ գտնալ իրենց մենութեան միջխառնութիւնը: Այստեղէն առաջացաւ, որ անոնք տարեցան այն նուրբ սէրերով, որոնց հին դարը իր անունը տաւ, և որոնք կը ծնեցնեն, ինչ որ ալ մտածեն տղամարդիկ, աւելի ճշմարիտ հրայրք, քան ախտաւոր արեւստականութիւն:»

«Այս առեւ Սաֆօն *) զեռ գեղեցիկ էր: Պիլիզիս ճանդջաւանդը և մեզ կը խօսի անկէ փառքաւ անան տակ, որ նէ կը կրէր Լեսպոսում: ** Մնշուշա այս կինն էր, որ սովորեցուց փոքրիկ փամֆիլուհուն, չափաւոր սողերով երգելու իր սիրելի անձանց վերաբերող յիշողութիւնները ու թողնելու յաջորդ սերունդին:»

«Նէ մեզի թողած է շուրջ եռասուն կտոր եղերերգութիւններ, իր բարեկամութեան պատմութիւնը իր տարիքի աղջկայ մը հետ, որուն անունը Մնաղիտիքա էր, և որը կ'ապրէր անոր հետ:»

«Երբ Պիլիզիս զոյգ որ այլևս ոչինչ իրեն չէր պահեր Միթիլէնի մէջ, եթէ ոչ վշտալի յիշողութիւններ, երկրորդ ճամբորդութիւն մը ըրաւ: Նէ, զնաց կիսորոս, Յունական և փրկելիքն կղզի մը ինչպէս Փամֆիլին, որը և յաճախ կը յիշեցնէր անոր իր հայրենի երկրին տեսքը:»

«Պիլիզիս, երրորդ անգամ այնտեղ վերսկսեց իր կեանքը, այնպէս որ այլևս բնաւ դժուար չ'ըլլար բացատրել, առանց այդ բոլորը թւելու, թէ սէրը մինչև որ աստիճան սուրը էր համարւած հին ժողովուրդներու քով:»

*) Յայն բանաստեղծուհի, ծնած է Լեսպոս, աղևականի աղջիկ: Գրած է 9 հատոր բանաստեղծութիւններ: Ծառ հեղինակներ, անոր ներկայացուցած են իրը պերճադիճ և Լէզպիան սիրոյ քարոզիչ:

**) Միթիլէնի երկրորդ անունն է:

«Ամաթօնթի պերճադիճերը մերիններու պէս չնկած տարածներ չէին, ոչ ալ արտաքուստ աշխարհային բոլոր ընկերութիւններէն, անոնք քաղաքի լաւագոյն ընտանիքներու աղջիկներն էին: Գեղեցկութեան աստուածուհի Աֆրօտիթան *) անոնց գեղեցկութեան ձօնն էր բեր, և անոնք շնորհակալութիւն կը յայտնէին աստուածուհուն, անոր պաշտամունքի ծառայութեան համար նւիրողորձելով իրենց երախտազէտ գեղեցկութիւնը: Բոլոր քաղաքները որոնք Կիպրոսի պէս պերճադիճերով հարուստ տաճար մը ունէին, նոյն յարգալից խնամքը կը տածէին հանդէպ այս կանանց:»

Փիէո Լուի այստեղ կ'ուսայ Ֆոնիէէ **) պատմութիւնը երկարօրէն և կ'աւելացնէ թէ իրեն համար Պիլիդիս ալ նոյնն է, բայց կ'աւստի որ անաջինէն շատ են խօսէր հին հելլենականները, իսկ վերջինէն՝ քիչ:

«Պիլիդիս պերճադիճ մէկ եղած ասիկա անհերքելի է, և նոյնիսկ իր վերջին երգերը կ'արտայայտեն թէ անոր առաքինութիւնները և թէ թերութիւնները: Սակայն ես կ'ուզեմ գիտնալ միայն անոր առաքինութիւնները: Նէ բարեպաշտ էր և հաւատացեալ: Նէ հաւատարիմ մնաց տաճարին որչափ որ Աֆրօտիթան երկարաձգեց երկատարութիւնը իր ամենամաքուր ամբիածուհու մէջ: Այն օրը, որ նէ գաղթեցաւ սիրելէ դադրեցաւ և զրելէ: Սակայն զժամար է ընչունել որ Փամֆիլիի երգերը գրւած ըլլան այն ժամանակ երբ ապրւեր են: Ինչպէս սարերի պղտիկ հովուհի մը պիտի սովորած ըլլար և ողական աւանդութեանց զժամարին յանգերով չափաւորել իր բանաստեղծութիւնները:»

*) Աստղիկ:

**) Աթէնքի յոյն յայտնի պերճադիճներէն մէկը, քանդակագործ Փռաքսիթէլի սիրուհին: Անչափ հարուստ, խիստ ճարպիկ և շատ գեղեցիկ էին մը: Երբ Աղէքսանդրը աւերեց Թերը, Ֆոնիէն առաջարկեց վերանորոգել իր հաշին, պայմանաւ որ քաղաքին զլիաւոր զբան վրայ գրէր «Աղէքսանդրը աւերեց քաղաքը, իսկ Ֆոնիէն վերանորոգեց:» Թերացիք մերժեցին:

«Աւելի հաւանական է գտնաւ որ, Պիլիդիս, ծերացած հասակին մէջ ցանկացաւ երգել իրեն համար հեռաւոր մանկութեան յիշողութիւնները: Իր կեանքի այս վերջին շրջանին վրայ բան մը չ'ենք գիտեր, և ոչ իսկ թէ ինչ տարիքի մէջ մեռաւ:»

«Պիլիդիսին զերեզմանը գտել է պ. Հէյմ, Փալաէօ Լիմիսօում, հին ճանապարհի մը եզերքին ոչ հեռու Ամաթօնթի աւերակներէն:»

«Այս աւերակները, գրեթէ աներևոյթացեր են, 30 տարիներէ ի վեր և այն տունին քարերը, ուր, գուցէ, ապրեցաւ Պիլիդիս, կը սայալատակեն այսօր Փօթ Սախի քարափը: Բայց զերեզմանը ստորերկրեայ էր, ըստ փիւնիկեան սովորութեան, և այսպիսով խուսափել էր թանգարժէք զանձերու գողերէն:»

«Պ. Հէյմ այնտեղ մտաւ նեղ ջրհորէ մը, որը լցւած էր հողով, և խորքին մէջ հանդիպեցաւ պատով զոցւած դռան մը ու պարտաւորեցաւ քանգել, և գտաւ լայնատարած ու ցած նկուզ մը, սալալատակւած կրքարով, չորս պատերը ծածկւած էին սև երկրիմաքարի մեծ տախտակներով, որոնց վրայ քանդակւած էին նախնական զլիաառներով բոլոր այն երգերը, որ պիտի կարգաք, բացի երեք տապանագրերը որոնք կը դարձնէին քարագագաղը:»

«Այնտեղ կը հանգչէր Մնազիտիքայի բարեկամուհին, եփած հողէ մեծ դադաղի մը մէջ, որուն ծածկոյցին վրայ, հմուտ ու նուրբ արձանագործը, կաւով կաղապարեր էր հանգուցեալի դէմքը:»

«Մագերը սև էին ներկած, աչքերը կիսափակ և մատիտով երկարաձգւած, կարծէք թէ կենդանի ըլլային, և այսին վրայ հազիւ նկատելի թեթև ժպիտ մը կար, որը սկիզբ կ'առնէր բերնի զծերէն:»

«Ոչինչ չ'էր կրնար որ և է ձեռով արտայայտել թէ ինչ կը ներկայացնէին շրթերը, որոնք միաժամանակ անարտա և եզերւած, մեղկ էին և նուրբ, միացած մէկ մէկու, և կարծէք հարբեցած իրենց միացումէն:»

«Երբ զերեզմանը բացին, նէ ճիշտ այն վիճակին էր, ինչ վիճակի մէջ որ բարեպաշտ ձեռք մը տեղաւորեր էր անոր 24 դար առաջ: Բուրումներու աղակէ շիշեր կախւած էին

հողէ երկրներէ և անոնցմէ մէկը այսքան երկար տառնէ վերջ դեռեալ բուրումնալից էր: Արծաթէ հայելին, որուն մէջ Պիլիդիոն նայեր էր իրեն, սլաքը որ կապոյտ սնդոյրն էր քաշեր անոր կողերուն, իրենց սեղը դանւեցան: Պղտիկ, մերկ Ասթարթէ *) մը — նշխարք առ յաւէտ թանգարժէք — կը հսկէր ընդմիշտ, ձիւնի ձիւղի մը նմանող, իր բոլոր սակէ և ձերմակ զոհարներով զարդարւած կմախքին վրայ, բայց այնքան նրբին և բեկուն էր ան, որ երբ զիպան անոր, փռշտացած թափեցաւ գետին:»

1. Ժ Ա Ռ Ը

Ծառի մը վրայ բարձրանալու համար հանւեցայ: Մերկ զիստեալ կը դիպէին խոնաւ ու ողորկ կեղեր: Սանտալներս կը քայլէին ձիւղերուն վրայ:

Ամենէն վերը, բայց դեռեալ տերեւներուն տակ և շոքէն պատասխարւած, անշատ երկձիւղի մը վրայ նստեցայ ինչպէս ձիւն մը և ոտքերս պարապին մէջ շարժեցի:

Անձրեւեր էր: Զուրի կաթիլները կիյնային և կը հոսէին մորթիս վրայէն: Զեռքերս արտառուրւած էին մամուռով, և ոտքիս բթամտները կարմիր էին, կախառած ծաղիկներուն պատճառաւ:

Գեղեցիկ ծառին ասլրուած կրկնայի երբ քամին կ'անցներ անոր մէջէն, և սրունքներս կը սեղմէի ևս առաւել, ու բայց շուրթերս կը փակցնէի ձիւղի մը մազոտ ծոծրակին:

2. ՄԱՅՐԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

Մայրս ինձ կը լողցնէ մութին մէջ, նէ կը հաղցնէ զիս պայծառ արեւին տակ, և կը սանտրէ լոյսին մէջ, բայց

*) Աստուածուհի, պաշտւած բոլոր սեմական ժողովուրդներէն: Նէ միաժամանակ կը ժարմնացնէր իր մէջ և Կուսութիւնը և Մայրու. թիւնը: Այս իսկ պատճառաւ անոր պաշտամունքի մէջ մենք կը հանդիպինք ծիսակատարութիւններու որոնք հեշտութեամբ կը փոխին զեղի տեսարաններու և կը համարին արեւնարբու և անգութ չափազանցութիւններու:

եթէ ես դուրս ելլամ լուսնոյ լոյսին տակ, նէ կը սեղմէ դօտիս և կը կնակի հանգոյց մը կ'ընէ:

Նէ ինձ կըսէ. իսաղահոյսերուն հետ, պարէ պղտիկ երեւաներուն հետ, մի նայիր պատուհանէն, փախիր երիտասարդներու խօսքերէն և վախեցիր այրիներու խորհուրդէն:

«Երեկոյ մը, աղամարդ մը, ինչպէս բոլոր աղջիկներուն, կուգայ քեզ տանելու շէմքին վրայէն, խիթուն նւագարաններու և սիրերդող սրինգներու մեծ շքախմբով:»

«Այդ իրիկունը, երբ տուն երթաս, Պիլիդո, դու ինձի համար կը թողնէս երեք լեզիով լեցուն կօշեր, մէկը առաւան համար, մէկը կէս օրւան համար և երրորդ մը՝ ամենէն դառնը, և երրորդ մը տօներու օրերուն համար:»

3. ԱՆՅՈՐԴԻ

Երեկոյեան երբ նստած էի տան դռան առջև երիտասարդ մը եկաւ անցնելու: Նայեց ինձի, ես երեսոս դարձուցի, խօսեցաւ ինձի. ես չը պատասխանեցի:

Ցանկացաւ ինձի մօտենալ. ես պտտին կրթնած մանգաղներէն հատ մը վերցուցի և անոր գէմքը երկուսի կը բաժնէի եթէ քայլ մը աւելի առաջանար:

Ան քիչ մը ետ-ետ դնաց, ժպտեցաւ, ձեռքը շրթերուն ինձ նայելով մրմնջեց «Սացլիւ համբոյրը» Ու ես ճչացի, ու ես արտասուցի: Այնչափ որ մայրս վրայ եկաւ:

Անհանգիստ, կը կարծէր որ կարիճ մ'էր խայթեր զիս: Ես կ'արտասուէի ըսելով. «Ան ինձ համբուրեց»: Մայրս ալ համբուրեց զիս ու թեւերուն մէջ զրկած տարու:

4. ԱՆՀԱՄԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ես նստեցայ անոր թեւերուն մէջ արտասուելին և երկար տառն ան զգաց որ տաք արցունքներս հոսեցան իր ուսին վրայ, նախքան որ վիշտս թոյլատրէր զիս խօսել:

«Աւանդ, ես դեռեալ աղջնակ մ'եմ, երիտասարդները ինձի չ'են նայիր: Արդեօք երբ ես ալ քեզի պէս երիտասարդ աղջիկի կուրծքեր կուհենամ, որ զգեստս ուռճեցնեն և համ-

բոյրի փորձութիւնը ստեղծեն:»

«Եթէ զգեստս վայր սահի, ոչ ոք չի նայիր հետաքրքրուած աչքերով: Ոչ ոք չի վերցնէր ծաղիկը, որ իմ մագերէս կ'իյնայ: Ոչ ոք չի ըսեր որ կ'սպաննէ զիս եթէ շուրթերս ուրիշ մը համբուրէ:»

Նէ ինձ պատասխանեց գորովագին. «Պիլիզիս, պզտիկ կոյս, դուն կ'աղմուկես ինչպէս կտուռն լուսնի հանդէպ, և կը յուզուիս գուր տեղը: Ամենէն անհամբեր աղջիկները ամենէն շուտ ընտրւողները չ'են:»

5. ԱՆՏԱՌԻՆ ԳԵՏՐ

Ես մենակ լողցայ անտառի գետին մէջ: Անկասկած ես վախ կ'ազդէի յաւերժանարարուն, որովհետեւ հազիւ ես կը գուշակէի անոնց տեղը և այն ալ շատ հեռուէն, անթափանց ջուրին տակ:

Ես անոնց կանչեցի: Ամբողջովին անոնց նմանելու համար, ես ծոծրակիս ետեւ հիւսեցի սև խոխոներ ինչպէս մագերս, դեղին շահարակներու սղկոյգներով:

Երկար վէտվէտուն խոտով մը, ես ինձի համար կանանչ գօտի մը պատրաստեցի, և զայն տեսնելու համար ես սեղմեցի ստինքներս, գլուխս քիչ մը խոնարհելով:

Եւ ես կանչեցի. — «Յաւերժահարսեր. Յաւերժահարսեր. խաղացէ՛ք ինձի հետ, բարի եղի՛ք» բայց յաւերժանարարները թափանցիկ են, և գուցէ, առանց այդ գիտնալու, ես զգուցի անոնց թեթև թեթև:

6. ՊԱՐԵՐԸ ԼՈՒՄՆԻ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Կակուղ խոտին վրայ, զիշերւան մէջ, մանուշակի մտղերով երիտասարդ աղջիկները, ամենքը միասին կը պարէին, և երկուսէն մէկը սիրականին պատասխանները կ'ուտար:

Կոյսերը կ'ըսէին. — «Մենք ձեզի համար չ'ենք»: Եւ կտրծես ամօթահար եղած կը ծածկէին իրենց կուսութիւնը, Այծամարդ *) մը սրինգ կը նւագէր ծառերուն տակ:

*) Սաղիր, զաշտային կիսաստուած որուն պատկերացումը հետեւեալն էր. — երկար սրածայր ա'անջներ, ճաղատ գլխուն վրայ երկու փոքրիկ կտուռներ, կարճ ու տափակ քիթ մը, այծի ոտքեր, փոքրիկ պոչ մը և ամբողջ մարմինը ծածկւած մտղով: Այծմ այս բոլոր կը գործածեն արտայայտելու համար անամօթ, ցինիկ, լիախ մարդ մը:

Միւսները կ'ըսէին. — «Իմ կ'ուզա՛մ մեր ետեւէն»: Անոնք սեղմեր էին իրենց շրջազգեստներն արացի զգեստներու պէս և անկողով կը պայքարէին խառնելով իրենց պարօղ սրբունքները:

Ետքը ամեն մէկը իրեն ընդունելով պարտւած բոնեց իր բարեկամութիւնն ականջներէն, ինչպէս երկկանթանի աման մը և գլուխը հակած վայելեց համբոյրը:

7. ԱՄՈՒՄՆԱՅԱԾ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒՀԻՆ

Մեր մայրերը միաժամանակ յղի էին և այսօր երկ-կոյսան նէ ամուսնացաւ, Մէլիսան, իմ ամենասիրելի բարեկամուհիս: Վարդերը դեռես ճամբուն վրայ են, ջահերը դեռ կը վառին:

Եւ ես կը դառնամ նոյն ճամբայով մայրիկիս հետ և կը խորհիմ: Այսպէս ինչ որ նէ եղաւ այսօր, ես ես պիտի կարենայի ըլլալ: Գլխիկ ես ալ այդքան մեծ աղջիկ եմ:

Շքախումբը, սրինգները, հարսանեկան երգը և փխսայի ծաղկազարդ կառքը, բոլոր այս տօները, ուրիշ զիշեր մը պիտի թաւալին իմ շուրջը ձիթենիի ճիւղերուն մէջ:

Ինչպէս այս իսկ ժամուն Մելիսան, այնպէս ալ ես պիտի քաղամերկւիմ մարդու մը առաջ, պիտի ճանչնամ սէրը զիշերուն մէջ, և աւելի ուշ պզտիկ երեխաներ պիտի կերակուրին իմ ուռճացած ստինքներէն:

8. ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՆՆԵՐԸ

Յաջորդ օրը գնացի անոր քով և մենք շիկնեցանք իրար տեսնելուն պէս: Նէ ինձ տարաւ իր սենեակի, որպէսզի մենք բոլորովին մենակ ըլլայինք:

Ես շատ բաներ ունէի անոր ըսելու, բայց անոր տեսնալով ես մոռցայ: Չը համարձակեցայ նոյնիսկ նեղելու անոր պարանոցը, կը նայէի անոր վրայ կապւած գօտիին:

Կը զարմանայի որ սշինչ չ'էր փոխւած անոր դէմքին վրայ, որ դեռես իմ բարեկամութիւն կը թւար, և սակայն երեկ զիշերունէ ի վեր, նէ սովորեւ էր այն բոլոր բաները որոնք զիս կը խրաչեցնէին:

Յանկարծ ես նստեցայ անոր ծունկերուն, ես զրկեցի անոր իմ թեթևութիւն մէջ, ես ուժգնակի ու անձկագին խօսեցայ անոր ականջին: Եւ նէ դրաւ այսօր այսօր ու ըսաւ ամեն ինչ:

9. ԼՈՒՍԻՆԸ ԿԱՊՈՅՑ ԱԶՔԵՐՈՎ

Գիշերը, կնիկներուն մագերը և ուռններուն ճիւղերը կը խառնւին իրարու: Ես կը քայլէի ջուրին եզերքէն: Յանկարծ լսեցի երգի ձայն. այն առեն միայն զիացայ, որ այնտեղ երիտասարդ աղջիկներ կային:

Ես անոնց ըսի. «Ի՞նչ կ'երգէի դուք»: Անոնք պատասխանեցին. «Անոնց որ կը վերադառնան»: Մէկը կ'սպասէր հօրը և միւսը եղբօրը, բայց ան որ կ'սպասէր խօսեցիւրին ամենէն անհամբերն էր:

Անոնք իրենց համար պատկներ և ծաղկեղեցիներ էին հիւսեր, արմաւենու ոտներ կտրեր և դուրս էին քաշեր ջուրի լոտոսներ: Իրար վզով շղթայած կ'երգէին իրարու ետեւէ:

Ես կ'երթայի գետին երկայնքով, տխուր և մէն մենակ, բայց շուրջս հայելով, տեսայ որ մեծ ծառերուն ետեւէն կապոյտ աչքերով լուսինը ինձ կ'առաջնորդէր:

10. ԵՐԳ

Ո՛վ անտառային սուներ ուր պիտի գար նէ, ըսէ ինձի,
 ո՛ւր գնաց իմ սիրուհին. — Նէ իջաւ դաշար: —

— Դաշտ, ո՛ւր գնաց իմ սիրուհին: —

— Նէ կ'երթար գետի եզերքով:

— Գեղեցիկ գետ դուն որ տեսար անոր անցնելիս,
 ըսէ ինձի, անիկա այս մօտէն է: — Նէ զիս թողեց ու գնաց
 նրբուկով: — Նրբուկով, կը անհաս զինքը գեռէս: — Նէ թո-
 ղեց զիս ու բռնեց մեծ ճամբան:

— Ո՛վ ձերմակ ճամբայ, քաղաքի ճամբայ, ըսէ ինձի
 ո՛ւր առաջնորդեցիր անոր: — Սարգի *) ոսկէ փողոցը: — Ո՛վ լուսոյ
 փողոց, կը դաշխա արդեօք անոր մերկ սաքերուն: — Նէ մտաւ
 թագաւորին պալատը:

— Ո՛վ պալատ, ո՛վ շքեղութիւնն երկրի վերագարձուր ինձ
 անոր: — Նայէ, նէ քառամտնեակներ ունի ստինքներուն շուրջը
 և փետրափնջեր մագերուն մէջ, հարիւր մարգարիտներ սրունք-
 ներուն երկայնքին և երկու թևեր մէջքին շուրջը:

*) Նախկին փոքր Ասիոյ, Լիզիայի թագաւորութեան մայրա-
 քաղաքը: Անցեալի մէջ յայտնի էր վաճառականութեամբ և հարստու-
 թեամբ: Աւերեց Թէյմուր Լանգի ձեռքով, դեռևս աւերակները գոյու-
 թիւն ունենի:

11. ՄԻՐԱԼԻՐ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒՀԻՆ

Փոթորիկը տեկց ամբողջ գիշերը: Գեղավարս Սէլէնիսը
 եկեր էր ինձ հետ մէկտեղ մանելու: Փողոցային ցեխերէն
 վախնալով նէ ֆնաց քովս և մենք սեղմած մէկ մէկու պառ-
 կեցանք պղտիկ անկողնիս մէջ:

Երբ աղջիկները երկուսով կը պառկին, քունը կը ֆնայ
 դուռն առջև: «Պիլիգիս, ըսէ ինձի, ըսէ ինձի որ կը սիրես
 զիս»: Նէ կը սահեցնէր սրունքը սրունքիս վրայ մեղմօրէն փա-
 դաքշելով:

Եւ նէ ըսաւ բերնիս առջև. «Գիտեմ Պիլիգիս, որ
 դուն կը սիրես: Փակէ աչքերդ, ես Լիքաւն եմ»: Պատասխա-
 նեցի անոր դիպչելով. «Չեմ տեսնար միթէ, որ աղջիկ ես,
 կառաւիղ անյաջող է»:

Բայց նէ պատասխանեց. — Ճշմարիտ որ ես Լիքաւն եմ,
 եթէ փակես կոպերդ: Տես անոր թևերը, անա անոր ձեռքե-
 րը...»: Եւ դարձապիս, լուսթեան մէջ նէ զիւթեց երազանքս
 եղակի պատրանքով մը:

12. ՈՒՍԱՐԱԿԸ

Ամբողջ օրը մայրս փակեց զիս կանանոցին մէջ, քոյ-
 րերուս հետ, որոնց չ'եմ սիրեր և որոնք կը խօսին իրարու մէջ
 ցածրաձայն: Ես քաշւած պղտիկ անկիւն մը կը մանեմ ճա-
 խարակս:

Ճախարակ, քանի որ ես քեզի հետ մենակ եմ, քեզի
 պիտի խօսիմ: Քու ձերմակ բուրգի կեղծամով, պառաւ կընկայ
 մը կը նմանիս: Լսէ ինձի:

Եթէ ես կարենայի, ես այստեղ չէի ֆնար նստած պա-
 տի սուներին տակ և չէի մաներ ձանձրոյթով: Ես կ'երթայի
 պառկելու Տաւրոսի գառիվայրներու մանուշակներուն մէջ:

Քանի որ ան աւճիլի աղքատ է ըսն ես, մայրս չի
 ուզեր ան ինձի հետ ամուսնանայ: Սակայն ես քեզի կ'ըսեմ,
 կամ ես հարսանեկան օրը չ'եմ տեսնար և կամ թէ միայն
 անիկա ինձի կ'անցնէ անոր շէմքէն:

13. ՄՐԻՆԳԸ

Յակինթատօնի օրը ան ինձի եղէգէ աղւոր տաշած
 սրինգ մը տուաւ, փակցուցած ձերմակ մեղրամովով, որը կ'ա-
 նուշահամէ շուրթերս ինչպէս մեղր:

Ան ինձի ծունկերուն վրայ նստեցուցած կը սովբեցնէ:

նապել, բայց ես քիչ մը կը գողտամ: Ինքը ինձմէ հաքը կը նապէ: Այնչափ մեղմօրէն որ ես հազիւ կը լսեմ:

Ոչինչ չ'ունինք իրարու ըսելու, այնչափ որ իրարու մօտիկ ենք, բայց մեր երգերը կ'ուզեն միմիանց պատասխանել, և հերթով մեր բերանները կը միանան սրինգին վրայ:

Ուշ է, ահա կանանց գորտերու երգը, որոնք կ'սկսեն գիշերւան հետ: Մայրիկս երբէք չըպիտի հաւատայ, որ ես այսչափ երկար ուշացեր եմ կորսնցուցած գօտիս վնասելու համար:

14. ՎԱՐՍԵՐԸ

Ան ինձի ըսաւ՝ «Այս գիշեր ես երազեր եմ: Քու վարսերդ պարանոցիս շուրջն էր: Քու մազերդ սե վզնացի մը պէս փաթաթւեր էին ծոծրակիս ու կուրծքիս շուրջը:

Ես կը փաղաքէի անոնց, և անոնք իմն էին, և այսպէս մենք ընդմիշտ կապւած էինք իրարու նոյն մաղերով, շրթունք շրթունքի, ինչպէս երկու զամենիներ, որոնք յաճախ մէկ միակ արմատ ունին:»

«Եւ քիչ առ քիչ ինձի թւեցաւ — այնչափ մեր անգամները խառնւած էին իրարու — որ ես կը գտնայի դու, և դուն կը մտնայիր ինձի մէջ, ինչպէս իմ երազը:»

Երբ ան վերջացաւ, ան մեղմօրէն դրաւ իր ձեռքերը իմ ուսերուն վրայ ու նայեցաւ ինձի, այնչափ անուշ հայացքով մը որ ես սարսուզին խոնարհեցի աչքերս:

15. ԲԵԹԷԼԻ

Կիքաւը տեսաւ որ ես եկայ հագնւած միայն ծառերու ճիւղերէն հիւսւած կարճ զգեստով մը, որովհետեւ օրերը հեղձուցիչ են: Ան ուզեց կապաղարեւ իմ ստինքը, որ բաց էր մնացեր:

Ան վերցուց նուրբ կաւը, խոնրեց սառն ջուրի մէջ: Եւ երբ անով սեղմեց մօրթիս վրայ, ես կարծեցի թէ ուշագնաց կ'ըլլայի, այնչափ այդ հոգը պաղ էր:

Իսկ կապաղարւած կուրծքէն, ան կըսէր և պարտաւոր բաժակ մը շինեց: Դրեց արեւը, որ չորնայ և ներկեց, ծիրանեզոյն ու գեղին ծաղիկներ սեղմելով չորս դին:

Ետքը մենք գնացինք մինչև աղբիւրը, որը ձօնւած էր յաւերժահարսերուն ու մենք նետեցինք բաժակը ջուրի հոսանքին մէջ, շահալրակի ցողուններով:

16. ՎԷՐԻՆԵՐԸ ԳԻՇԵՐՎԱՆ ՄԻՋ

Գիշերը իջնալուսն պէս աշխարհը մերն է և աստածնեւունը: Մենք կ'երթանք դաշտերէն աղբիւր, մութ անտառներէն բացատները, ուր մեզ կը տանին մեր մերկ ոտքերը:

Պզտիկ աստղերը բաւական կը փայլին մեզի պէս պզտիկ ստեղծներու համար: Երբեմն ցած ճիւղերուն տակ մենք կը գտնանք նիւհած եղնիկներ:

Բայց, գիշերւան մէջ, ամենէն զրաւիչը քան որեւէ ուրիշ բան մը, մեզի ծանօթ տեղ մըն է, որը մեզ կը դրաւ անտառին մէջէն, խորհրդաւոր վարդերու մացառ մը:

Որովհետեւ ոչինչ այնքան աստածային է երկրի վրայ որչափ վարդերուն բուրումը գիշերւան մէջ: Ինչհաւ այն ատենը երբ մենակ էի, այսպէս հարբած չ'էի զգար զիս անոնցմով:

17. ԽՂՈՒԻ ԽԱՅԹԵՐԸ

Նախ ես չը պատասխանեցի և ամօթը այսերուն էր ու սրտիս բաբախումները ստինքներս կը ցաւցնէին:

Ետքը ես չ'իմադրեցի, ես ըսի՝ «Ո՛չ, ո՛չ»: Ես զլուխ ես դարձուցի և համբոյրը չը հասաւ շրթերուն, ոչ ալ սէրը անցաւ սեղմած ծունկերէն ներս:

Եւ ան ներում խնդրեց ինձմէ, համբուրեց մազերս, և զգացի անոր կիզող շունչը, և ան գնաց... Այժմ ես մենակ եմ:

Կը նայեմ դատարկ հրապարակը, ամայի անտառը, կոխկըռուած զետիներ: Եւ կը խածնեմ բոռնցքներս մինչև արիւնիւր, և կը խեղդեմ ճիշերս խոտին մէջ:

18. ԲՆԴՄԻՋԻԸ ՔՈՒՆԵՐԸ

Մէն մենակ քնած էի, ինչպէս կաքաւ մը ցախերուն մէջ... Թէթեւ քամին, ջուրերուն ազմուկը, գիշերւան քաղցրութիւնը ինձի պահեր էին այնտեղ:

Անխոհեմ, քնացայ այնտեղ, ու ես զարթնեցայ աղաղակելով, ու ես պայքարեցայ ու ես արտասուեցայ, բայց արգէն շատ ուշ էր: Եւ ինչ կ'ընան ընել երեխայի մը ձեռքերը:

Ան չը բաժնեցաւ ինձմէ: Ընդհակառակը թերուն մէջ աւելի գորովալին սեղմեց ինձի իր կրծքին և ես այլևս աշխարհի վրայ չը տեսայ ոչ երկիրը ոչ ծառերը, բայց միայն անոր աչքերուն փայլը...

Քեզին յաղթանակողդ Քիփրիս կը նւիրաբերեմ այս ձօ-
ները դեռ ևս խոնաւ ցօղերէն, հեաքերը կոյսի մը ցաւերուն,
վիաները քունիս և գիմադրութեանս:

19. ԼԻԱՅԸՐՈՐՈՒՆԵՐԻՆ

Լացարարուհիներ, մի՛ ըսէք որ դուք տեսաք ինձի: Ես
յոյսս ձեր վրայ կը դնեմ. մի՛ կրկնէք: Զգեստիս և կուրծքե-
րուս մէջ թաքցուցած ձեզի բան մը կը բերեմ:

Ես սարսափահար պզտիկ հաւի մը կը նմանիմ... Չեմ
գիտեր թէ արդեօք պիտի համարձակուիմ ձեզի ըսել... Սիրտս
մեռնելու աստիճան կը բաբախէ . . . Քող մըն է ձեզի կը բե-
րեմ:

Քող մը և սրունքներուս ժապաւէնները: Կը տեսնաք,
աբիւն կայ. Ապօղոսնով կը հրդուիմ որ ահամայից էր: Ես ինձի
լաւ պաշտպանեցի, բայց աղամարդը որ կը սիրէ, մէզմէ աւելի
ուժեղ է:

Աղէկ լացէք անոնց, մի՛ խնայեցէք ոչ աղը և ոչ կա-
ւիճը: Ես չորս լուծայ կը դնեմ ձեզի համար Աֆրօդիտէյին
ոտքերուն տակ և մինչև իսկ արծաթ դահեկան մը:

20. ԵՐԳ

Երբ ան վերադարձաւ, ես թաքցուցի դէմքս կրկու
ձեռքերով: Ան ինձի ըսաւ. — Ոչինչէ մի վախնար, ճի՛ տե-
սաւ մեր համբոյրը: — Ո՞վ մեզ տեսաւ, գիշերը և լուսինը:

«Եւ ասողերը և առաջին արշալոյսը: Լուսինը նկատեց
լիճին մէջ և ըսաւ ջուրին, ուռիների տակ: Լիճին ջուրը ը-
սաւ թիակին:»

«Եւ թիակը ըսաւ նաւակին և նաւակը ըսաւ ձկնորսին:
Աւանդ, աւանդ, եթէ այս ամբողջը ըլլար, բայց ձկնորսը ըսաւ
կնոջ մը:»

«Ձկնորսը ըսաւ կնոջ մը, հայրս, մայրս և քոյրերս և
ամբողջ հեղաւր *) Կ'իմանայ:

21. ՊԻԼԻՊԻՍ

Կին մը կը պարուրէի սպիտակ բուրդի մէջ: Ուրիշ մը
մեատաքս ու ոսկի կը հագնի: Ուրիշ մը ծաղիկներով, կանաչ
տերեւներով և խաղողներով կը ծածկուի:

Ես միայն մերկ, կրնամ տպւիլ: Սիրեկանս վերցուր
ինձի, ինչպէս որ եմ. առանց շրջագրեստի, առանց գոհարնե-

*) Յունաստանը:

րի և առանց սանդախների, ապա Պիլիպիսը ամբողջովին մե-
նակ:

Իմ մտղերը սե են իրենց սեռութեամբ և շուրթերս կար-
միր են իրենց կարմրութեամբ, խոպոպներս կալեկոծին շուր-
ջս փետուրների պէս ազատ ու կլոր:

Վերցուր՝ ինձ ինչպէս որ մայրս է պատրաստէր, սի-
րոյ հեռաւոր գիշերւան մը մէջ, եթէ ես քեզի այսպէս
գուր գամ, մի մոռնար ինձի ըսել այդ:

22. ՊԶՏԻԿ ՏՈՒՆԸ

Պզտիկ տունը, ուր կը գտնուի անոր անկողինը աշխար-
հի ամենէն սիրունն է: Ան շինւած է ծառերու ճիւղերէ, չորս
չոր հողէ պատերով և ծիղէ վարսերով:

Ես կը սիրեմ այն, որովհետեւ մենք այնտեղ կը պառ-
կինք գիշերները զովանալէն ի վեր, և որչափ որ գիշերները
աւելի զով են, նոյնքան աւելի երկար են: Լուսածագին ես
ինձի յօգնած կըզգամ:

Ներքնակը գետնի վրայ է: Երկու բրդէ սե ծածկոյ-
ներ կը պարուրեն մեր մարմինները, որոնք կը տաքան:
Անոր կուրծքը կը ճմլէ իմ ստինքները: Իմ սիրտը կը բա-
բախէ:

Ան ինձի այնպէս ուժգին կը սեղմէ, որ զիս կը փշրէ,
եւ որ խեղճ պզտիկ աղջիկ մ'եմ, բայց ան ինձի կը միանայ
թէ չէ, եւ այլևս ոչինչ չ'եմ գիտեր աշխարհէն, այն ատեն
կրնան իմ չորս անդամներս կտրել առանց որ յաջողին լսել
ինձմէ իմ բերկրանքս:

23. ԿՈՐԱԾ ՆԱՄԱԿԸ

Աւագ վրաս էր. ես կորսնցուցի անոր նամակը: Ես
դրեր էի մորթիս և կրծկալապիս մէջտեղ, ստինքիս տաքու-
թեան տակ: Ես վազեր եմ և ան ընկեր է:

Եկած ճամբաս ես կը դառնամ, եթէ որեւէ մէկը գրա-
նայ կը տեղեկացնէ մօրս, և ես քոյրերիս ծաղրանքին ենթա-
կայ կը մտրակահարւիմ:

Եթէ աղամարդ մ'է գտնողը, ինձի կը վերադարձնէ, և
կամ, եթէ ցանկանայ գաղտնի խօսիլ հետս, ես գիտեմ մի-
ջոցը անոր ձեռքէն անհելու:

Եթէ կին մըն է գտնողը, ճի՛ պահապան Զէւս, *)
պաշտպանէ, զիս, քանզի նէ կըսէ ամենուն և կամ կը խլէ
սիրականս:

*) Գերադոյն Աստուածը հելէնացոց, որը մարմնացնում էր եր-
կինքը: Հայրը բոլոր աստուածներու և մարդկանց: Ապրում էր Եթեթի
մէջ և սարերի գագաթին: Ամենակարող բարերար Աստուածն էր ամբողջ
սիեզերքի:

24. ԵՐԴՈՒՄ

«Երբ որ գետին շուրջ բարձրանայ ձիւնապատ սարերուն զաղաթները, երբ որ զարին ու ցորենը ցանեն ծովուն շարժուն ափսներուն մէջ:

«Երբ որ շոճիները լինեն ծնին և նունուֆարները՝ ժայռեր, երբ արևը սկնայ, երբ լուսինը իյնայ խոտին վրայ:

«Այն ատեն, այս, միայն այն ատեն, ես ուրիշ կին մը կ'առնեմ, և քեզի կը մոռնամ, Պիլիպիս, հոգին իմ կեանքի, սիրալ իմ սրտի»:

Ան ինձի այսպէս ըսաւ, ան ինձի այսպէս ըսաւ, ինձի ինչ փոյթ մնացեալ աշխարհը, հըր ես դու, խօյ երջանկութիւն, որ քեզ կը համեմատես իմ երջանկութեան:

25. ԳԻՐԵՐԻ

Ես եմ որ հիմա անոր կը փնտռեմ: Սմեն զիշեր, շատ կամացուկ, կը թողնեմ տունը, և կ'երթամ երկար ճամբայով մը մինչև անոր մարգագետինը, անոր քնացած տեսնելու համար:

Երբեմն ես երկար կը մնամ առանց խօսելու, երջանիկ միայն անոր տեսնելով, և ես կը մօտեցնեմ շուրթերս շուրթերուն, համբուրելու համար միայն անոր շունչը:

Յետոյ, յանկարծ կը տարածւիմ անոր վրայ: Ան կը զարթնի իմ թևերուս մէջ, և ան այլևս չի կրնար ոտքի ելնել, որովհետեւ ես կը սպաքարեմ: Ան կամաթող եղած կը խնդայ ու ինձի կը սեղմէ: Այսպէս մենք կը խաղանք գիշերաւան մէջ:

... Արշալոյսին առաջին ցոլքը: Օ՜ չար լոյս, դուն արդէն երեցար: Ո՞ր մշտնջենական խաւար քարանձաւին մէջ, որ ստորերկրեայ մարգագետինն վրայ պիտի կարենանք այնչափ երկարօրէն սիրել իրարու, որ քու գոյութիւնդ մոռնանք...

26. ՄԻ ՄԻ

Ննջիր, քու խաղալիքներդ Սարգէն ուղեցի, և քու հազուամենեւեմ Բաբելոնէն: Ննջիր, դուն Պիլիպիսին և արեւելքի թագաւորի մը ազնիւն ես:

Անտառները՝ պալատներն են որ կ'առուցեցին քեզ համար միայն, և ես քեզ ալի: Շոճիներուն բունները՝ սիւններն են, բարձր ճիւղերը՝ կամարները:

Ննջիր, որպէսզի ան քեզ չը զարթնեցնէ, ես կ'ձախեմ արեւը ծովուն: Աղանիի թևերուն հովը պակաս թեթև է քան քու շունչդ:

Ազնիկդ իմ, մարմինդ իմ մարմնի, դուն երբ բանաս աչքերդ կըսես, թէ ինչ կ'ուզես, գաշար թէ՛ քաղաքը, սաղը թէ՛ լուսինը և կամ թէ՛ ճերմակ շքախումբը ստուածներու:

«ԳԱՂԱՓԱՐ»-Ի ԳՐԱԴԱՐԱՆ

1. ԲԺ. Ա. ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Աղատույթեան ուղին և հայի
քաղաքական վարքադիրք . . . 2 դ.
2. » » Մամենար Պահանջում է . . . 1 դ.
3. » » Ս. Վրացեանը և Անցեալի Իրողու-
թիւնները . . . 2 դ.
4. » » Հայ Լեզուի ուղղագ. խնդիրը . . . 2 դ.
5. » » Երեւայի Խնամքը . . . 3 դ.
6. » » Հ. Յ. Գաշնակցութեան տրդի բաղա-
քականութիւնը . . . 3 դ.
7. Ս. ԲԱՂԴԱՍՐԵԱՆ, Խորհրդային Հայաստան . . . 2 դ.
8. ՓԻԼԻԼ ԼՈՒԻ, Պիլլիսի երգերը, Թարգ. Հայկ Գարսագաշի 2 դ.
9. «ՆՈՐ ԳՐԱՓԱՐ» Ժողովածու . . . 25 դ.

Գինն է 2 ՂՌԱՆ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0310578

